

לפרשת בנות צלפחד

חיים בן גיגי

פסוקים א - יא בפרק כז מספר במדבר מעלים שלוש שאלות:

- א. מה מקומה של פרשה זו אחרי פקודי ישראל.
- ב. אחד עשר פסוקים מקדישה התורה לעניין זה. למה ראתה לנכון להאריך כ"כ ולא הסתפקה בלימוד ההלכה בלבד (פס' ח-יא).
- ג. היחס החיובי של הכתוב אל בנות צלפחד מורגש אפילו בקריאה שטחית וראשונית: הן נקראות בשמותיהן הפרטיים [מה שמראה כנראה על חשיבותן, כשמאידך גיסא מופיעים במקרא הרבה אנשים ואפילו חשובים (שני מרגלי יהושע, אשת מנוח, ועוד) בעילום שם]. וגם נוסח תשובת ה' ("כן בנות צלפחד דוברות") מצביע על הצדקה ולגיטימציה של בקשתן וכפי שמפרש רש"י על פס' ה: "אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן": ובכן, במה זכו?

"ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחות מנשה בן יוסף". מה ראתה התורה לפרט את ייחוסן של בנות צלפחד עד יוסף; ומה מקום הכפילות "בן מנשה למשפחות מנשה בן יוסף"? הספרי על הפסוק מתייחס לתמיהה הראשונה:

"למשפחות מנשה בן יוסף. כשם שחיבב יוסף את ארץ ישראל כך חבבו בנות צלפחד".

על חיבתו של יוסף את הארץ אנו למדים מדברים רבה ב ה:

"ד"א א"ר לוי, אמר לפניו, רבש"ע עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ ואני איני נכנס לארץ? א"ל הקב"ה, מי שהודה בארצו נקבר בארצו, ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו. יוסף הודה בארצו מניין? גבירתו אומרת: ראו הביא לנו איש עברי, ולא כפר, אלא אמר: כי גנב גנבתי מארץ העברים. אתה שלא הודית בארצך אין אתה נקבר בארצך; כיצד, בנות יתרו אומרות: איש מצרי הצילנו, והוא שומע ושותק".

משה, למרות שבפעל באמת נולד במצרים ולא בא"י, נדרש לזהות עצמו כעברי; בנות צלפחד (שאף הן לא נולדו בא"י), כשהן מבקשות נחלה בארץ, מיוחסות ע"י הכתוב עד ליוסף, ללמד על שורש חיבתן לא"י ועל מהותה של אהבת הארץ הזאת. (כשהפרשה הסמוכה, מייד אחרי עניין בנות צלפחד: "ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל... ונאספת על עמיד").

לשאלת הכפילות ו"בן מנשה למשפחות מנשה" מתייחס המלבי"ם:

"ר"ל כי חצי מטה לקחו נחלתם בעבר הירדן כי לא חבבו את א"י, ובעבר הירדן בקל היו משיגים נחלה, דהא מכיר נתן שלוחים לבתו כ"ג ערים בארץ הגלעד, רק שהם מחצי שבט מנשה שהיה מתייחס ליוסף באהבת א"י, שלכן השביע את אחיו שיוליכו עצמותיו לשם, ורצו נחלה דוקא בא"י".

המלבי"ם מדגיש גם הוא את אהבתן לארץ בעובדה שלא הסתפקו בנחלה בעבר הירדן, כחצי השני של שבט מנשה; וזה עניין כפילות הביטוי "בן מנשה למשפחות מנשה בן יוסף" הבא לייחסן ליוסף, למשפחות מנשה בן יוסף, ולא לחצי שבט המנשה שנאחז בעבר הירדן.

(עבר הירדן שייך אמנם לא"י, אלא שמדרגת קדושתו פחותה, וכפי שהדבר בא לידי ביטוי הלכתי באי הבאת עומר ושתי לחם מעבה"י. ובאור החיים (במדבר לט ב, ד"ה אשר נתן ה' להם) מצאנו "שאינ עבר הירדן ראוי לביהמ"ק ולשכון השכינה".

מניין לחז"ל שהמניע לבקשת בנות צלפחד היה חיבת הארץ, ולא אהבת הרכוש? כותב הנצי"ב (העמק דבר, פס' ד):

"תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו. האי בתוך אחי אבינו מיותר, אלא בשביל שהיה חצי שבט מנשה בעבה"י, והמה בקשו דוקא בא"י בתוך אחי אביהם... והיינו דאיתא במדרש... שהיו הנשים מחבבות א"י והביא ראייה מבנות צלפחד, ולכאורה אינו מובן, מה ראייה היא זו וכי היה להם עצה לשוב למצרים, ומה זה חידוש שבקשו נחלה בא"י. אלא הראייה הוא ממה שבקשו דוקא בא"י שלא נכבש עוד. ולא בעבה"י שכבר היא כבושה ועומדת לפניהן, אלא שהיו מחבבות א"י".

ואכן בספר יהושע, לאחר שבנות צלפחד נזכרות שוב בשמותיהן ומתוארת פנייתן אל אלעזר הכהן אל יהושע ואל הנשיאים, נכתב (ויז, ו): "כי בנות מנשה נחלו נחלה בתוך בניו, וארץ הגלעד היתה לבני מנשה הנותרים".

פנייתן של בנות צלפחד אל משה נעשית לאחר כיבוש עבה"י ולפני כיבוש א"י המערבית; ובכל זאת הן מבקשות נחלה, ומציינות זאת בפירוש, דוקא בחלק שלא נכבש עדיין, ושעדיין לא ברור באלו קשיים יהיה כרוך כיבושו.

כדי לברר במה זכו בנות צלפחד, יש להקדים ולשאול האם יש קשר בין תכונת חיבת הארץ לבין אופי האישה. הפסוקים הסמוכים לעניין בנות צלפחד (כו, סג - סה) מדברים בעונש על חטא המרגלים. רש"י (פס' סד, ד"ה ובאלה לא היה איש וגו'): " אבל על הנשים לא נגזרה גזרת המרגלים לפי שהן היו מחבבות את הארץ, האנשים אומרים: נתנה ראש ונשובה מצרימה, והנשים אומרות: תנה לנו אחוזה, לכך נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן".

מדוע, אם כן, חטאו הגברים בחטא המרגלים ואילו הנשים לא חטאו. הפרשיה הסמוכה לבנות צלפחד (פרק כו) עוסקת בפקודי ישראל לאחר החטא בשיטים והמגפה בעקבותיו. שמות המשפחות המתפקדות (פס' ה ואילך) מופיעות כך שכל שם פותח באות ה"א ומסתיים ביו"ד: חנוך - משפחת החנכי, נמואל - משפחת הנמואלי, וכד'; רש"י (פס' ה) מתייחס לפשרה של תוספת זאת: "לפי שהיו אומות העולם מבזין אותם מה אלו מתייחסין על שבטיהם

סבורים הם שלא שלטו המצריים באמותיהם אם בגופם היו מושלים
ק"ו בנשותיהם, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד
זה לומר: מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם".

הנשים במצרים הקפידו על טהרת המשפחה ולא חטאו בעריות, לעומת הגברים שזנו
בשיטים. על הקשר בין עריות לחיבת הארץ כותב הכלי יקר (כו סד, ד"ה ובאלה לא
היה איש):

"...לפי שיש לך ארץ מגדלת צנועים ויש לך ארץ מגדלת נואפים וארז"ל
ששיטים מגדלת נואפים ולפיכך זנו בשיטים כי ישיבת המקום ההוא
גרם להם לזנות. וא"י מסוגל בזה שאין הארץ סובלת זימה כמ"ש
בפרשת עריות: כי את כל התועבת האלה עשו אנשי הארץ ותקיא הארץ
את יושביה, וכבר כתבנו למעלה שהאנשים היו פרוצין בעריות וע"כ
שנאו את הארץ, אבל הנשים היו כשרות וצנועות ושלומית בת דברי
תוכיח שפרסמה הכתוב, ע"כ היו מחבבות את הארץ המגדלת צנועים".

לא בכדי האריכה התורה בסיפור בנות צלפחד ולא הסתפקה רק בלימוד ההלכות
גרידא: פסוקים אלה חושפים את המפתח לירושת הארץ: חיבת הארץ לשמה, לא
כדי להשיג בה רכוש, כשהיא נובעת מתוך צניעות טבעית.